

GRAMATICA LIMBII ROMÂNE

pentru gimnaziu

Ediția a II-a

RALUCA BRĂESCU, ADINA DRAGOMIRESCU,
ISABELA NEDELCU, ALEXANDRU NICOLAE,
GABRIELA PANĂ DINDELEGAN, RODICA ZAFIU

*(Academia Română, Institutul de Lingvistică
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” /
Facultatea de Litere, Universitatea din București)*

COORDONATOR: GABRIELA PANĂ DINDELEGAN

Notă la ediția a doua.....	13
Prefață la ediția I	15
Ghid de utilizare.....	19
Abrevieri	21
Simboluri.....	23

I. PĂRȚILE DE VORBIRE

Verbul	27
1. Cum recunoaștem un verb?.....	27
2. Flexiunea verbului (conjugarea)	30
3. Ce sunt formele verbale nepersonale?	34
4. Ce sunt modurile și timpurile?.....	44
5. Cum se folosesc timpurile modului indicativ?	46
6. Cum se folosește modul imperativ?	56
7. Cum se folosește modul conjunctiv?	58
8. Cum se folosește modul condițional-optativ?	62
9. Care sunt posibilitățile combinatorii ale verbului?	65
10. Verbul și formarea cuvintelor	69
11. Aspecte ale variației	73
12. Utilizările verbului în redactarea textului	74
Substantivul și articolul	77
1. Cum recunoaștem un substantiv?	78
2. Forma substantivului	79
3. Genul și numărul substantivului.....	81
4. Tipuri de substantive: comun, propriu.....	83
5. Categoria determinării: articolul (hotărât, nehotărât).....	85
6. Posibilități combinatorii ale substantivului (substantiv + atribut).....	88
7. Substantive colective	90
8. Substantive defective	91
9. Cazul substantivului. Punctuația vocativului	92
10. Articolul genitival	96
11. Corelarea funcției sintactice cu cazul morfologic.....	97
12. Ce procedee de formare a cuvintelor întâlnim la substantiv?	99

13. Substantivul și alte părți de vorbire. „Capcane” în recunoaștere	105
14. Utilizarea substantivului și a articolului în redactarea unui text....	105
15. Aspecte ale variației substantivului.....	107
16. Ortografie și ortoepie	108
Pronumele și adjectivul pronominal.....	111
1. Ce este un pronume? Ce este un adjectiv pronominal?	111
2. Pronumele personal propriu-zis	113
3. Pronumele reflexiv.....	118
4. Adjectivul pronominal de întărire	122
5. Pronumele de politețe	124
6. Pronumele și adjectivul pronominal posesiv.....	128
7. Pronumele și adjectivul pronominal demonstrativ.....	132
8. Articolul demonstrativ <i>cel</i> și pronumele semiindependent <i>cel</i>	136
9. Pronumele și adjectivul pronominal interogativ	140
10. Pronumele și adjectivul pronominal relativ.....	143
11. Pronumele și adjectivul pronominal nehotărât	148
12. Pronumele și adjectivul pronominal negativ.....	152
Adjectivul	155
1. Cum recunoaștem un adjectiv?.....	155
2. Forma adjectivului. Clase morfologice de adjective	157
3. Acordul adjectivului cu substantivul.....	158
4. Clase semantico-gramaticale de adjective.....	159
5. Topica în raport cu substantivul.....	160
6. Gradele de comparație și exprimarea lor	161
7. <i>Cel</i> – articol demonstrativ și marcă de superlativ	163
8. Relația cu articolul hotărât	163
9. Posibilități de combinare	164
10. Adjectivul și alte părți de vorbire. „Capcane” în recunoaștere.....	165
11. Rolul adjectivului în redactarea textului	166
12. Ce procedee de formare a cuvintelor întâlnim la adjectiv?	167
13. Aspecte ale variației adjectivului.....	171
14. Ortografie și ortoepie	173
Numeralul cardinal și numeralul ordinal.....	175
1. Cum recunoaștem un numeral?.....	175
2. Clase de numere	176
3. Forma numeralelor	177
4. Posibilități combinatorii ale numeralului	179
5. Alte expresii cu numere	182
6. Aspecte normative. Ortografie și ortoepie	183

7. Vocabular	185
8. Aspecte ale variației numeralului.....	185
9. Numeralul și alte părți de vorbire. „Capcane” în recunoaștere	186
Adverbul	189
1. Cum recunoaștem un adverb?	189
2. Clase de adverbe.....	190
3. Gradele de comparație	193
4. Posibilități de combinare și topica adverbului	194
5. Rolul adverbului în redactarea textului.....	197
6. Vocabular. Ce procedee de formare a cuvintelor întâlnim la adverb?	197
7. Adverbul și alte părți de vorbire. „Capcane” în recunoaștere	200
8. Ortografie și ortoepie	202
Prepoziția	203
1. Cum recunoaștem o prepoziție?	203
2. Forma prepozițiilor	204
3. De câte tipuri sunt prepozițiile?	205
4. Ce cazuri impun prepozițiile?	208
5. Prepozițiile în redactarea textului. Variație stilistică	211
Conjunția	213
1. Cum recunoaștem o conjuncție?	213
2. Forma conjuncțiilor.....	214
3. De câte tipuri sunt conjuncțiile?.....	215
4. Conjuncțiile în redactarea textului. Variație stilistică.....	220
Interjecția	223
1. Cum recunoaștem o interjecție?	223
2. Tipuri de interjecții	223
3. Interjecții cu/fără funcție sintactică	225
4. Interjecția regent	226
5. Vocabular	226
6. Aspecte ale variației interjecției	227
7. Interjecția și alte părți de vorbire. „Capcane” în recunoaștere	227
8. Aspecte normative. Ortografie și punctuație	227

II. ORGANIZAREA PROPOZIȚIEI ȘI A FRAZEI

1. Ce este enunțul?.....	231
2. Tipuri de enunțuri.....	233

3. Propoziții afirmative și negative.....	236
4. Coordonarea.....	239
5. Subordonarea.....	241
6. Construcții incidente.....	243
7. Construcții eliptice.....	244

III. FUNCȚIILE SINTACTICE

Predicatul.....	251
1. Ce este și cum recunoaștem un predicat?.....	251
2. Predicatul verbal.....	252
3. Alte realizări ale predicatului verbal.....	253
4. Predicatul nominal. Verbul copulativ <i>a fi</i> . Numele predicativ și acordul acestuia cu subiectul.....	256
5. Alte verbe copulative (<i>a deveni, a ajunge, a ieși, a se face, a părea, a rămâne, a însemna</i>).....	258
6. Realizări ale numelui predicativ.....	260
7. Propoziția predicativă, realizare a numelui predicativ.....	261
Subiectul.....	265
1. Ce este și cum recunoaștem subiectul?.....	265
2. Subiectul exprimat (simplu și multiplu). Acordul predicatului cu subiectul.....	266
3. Subiectul neexprimat (inclus, subînțeles).....	267
4. Realizări ale subiectului.....	269
5. Propoziția subiectivă (în construcții personale vs în construcții impersonale).....	271
6. Construcții impersonale. Subiectul și impersonalitatea.....	272
7. Topica și punctuația.....	275
8. Variație stilistică.....	276
9. Aspecte normative.....	277
Complementele.....	279
Complementul direct.....	279
1. Ce este și cum recunoaștem un complement direct?.....	279
2. Alți termeni regenți ai complementului direct.....	281
3. Alte realizări ale complementului direct.....	282
4. Reluarea și anticiparea (dublarea) complementului direct.....	283
5. Topica și punctuația.....	284
6. Complementul direct și alte părți de vorbire. „Capcane” în recunoaștere.....	285
7. Aspecte normative.....	286
Complementul indirect.....	288

1. Ce este și cum recunoaștem un complement indirect?	288
2. Realizări ale complementului indirect	290
3. Anticiparea și reluarea (dublarea) complementului indirect.....	291
4. Topica și punctuația.....	292
Complementul prepozițional	294
1. Ce este și cum recunoaștem un complement prepozițional?.....	294
2. Realizări ale complementului prepozițional	295
3. Topica și punctuația	297
Circumstanțialele.....	299
Circumstanțialul de loc	299
1. Cum recunoaștem un circumstanțial de loc?	299
2. Realizări ale circumstanțialului de loc	300
3. Topica și punctuația.....	302
4. Utilizarea circumstanțialului de loc în redactarea unui text	303
Circumstanțialul de timp	305
1. Cum recunoaștem un circumstanțial de timp?	305
2. Realizări ale circumstanțialului de timp	306
3. Topica și punctuația.....	309
4. Utilizarea circumstanțialului de timp în redactarea unui text ...	310
Circumstanțialul de mod	312
1. Cum recunoaștem un circumstanțial de mod?.....	312
2. Realizări ale circumstanțialului de mod.....	313
3. Topica și punctuația.....	316
4. Utilizarea circumstanțialului de mod în redactarea unui text....	318
Circumstanțialul de cauză.....	319
1. Cum recunoaștem un circumstanțial de cauză?	319
2. Realizări ale circumstanțialului de cauză	320
3. Topica și punctuația.....	323
4. Utilizarea circumstanțialului de cauză în redactarea unui text ..	324
Circumstanțialul de scop.....	326
1. Cum recunoaștem un circumstanțial de scop?.....	326
2. Realizări ale circumstanțialului de scop.....	327
3. Topica și punctuația.....	329
4. Utilizarea circumstanțialului de scop în redactarea unui text....	330
Circumstanțialul condițional	332
1. Cum recunoaștem un circumstanțial condițional?.....	332
2. Realizări ale circumstanțialului condițional.....	333
3. Topica și punctuația.....	336
4. Utilizarea circumstanțialului condițional în redactarea unui text.....	337

Circumstanțialul concesiv	338
1. Cum recunoaștem un circumstanțial concesiv?	338
2. Realizări ale circumstanțialului concesiv	339
3. Topica și punctuația.....	341
4. Utilizarea circumstanțialului concesiv în redactarea unui text ..	342
Atributul	343
1. Cum recunoaștem un atribut?	343
2. Atributul și realizările sale.....	344
3. Realizări propoziționale: atributiva	348
4. Aspecte ale variației.....	350
Apoziția	351
1. Cum recunoaștem o apoziție?	351
2. Realizări ale apoziției	352
3. Aspecte normative.....	353
4. Topica și punctuația	354
Construcții active / Construcții pasive cu verbul <i>afi</i>	355
1. Care sunt caracteristicile unei construcții pasive și în ce constă distincția construcție activă – construcție pasivă?	355
2. Marcarea formei pasive: pasivul cu auxiliar vs reflexiv-pasivul.....	358
Construcții cu pronume reflexive.....	359
1. Ce este o construcție reflexivă? Reflexive cu funcție sintactică vs reflexive fără funcție sintactică.....	359
2. Cliticul reflexiv cu funcție sintactică de complement	360
3. Cliticul reflexiv cu formă de acuzativ sau de dativ, component obligatoriu al verbului sau al locuțiunii verbale	365
4. Cliticul reflexiv cu formă de acuzativ, marcă a pasivului și a impersonalului.....	367

IV. ELEMENTE DE FONETICĂ ȘI DE ORTOGRAFIE

1. Alfabetul limbii române și alfabetul fonetic internațional.....	371
2. Tipuri de sunete	373
3. Corespondența literă–sunet	375
4. Diftong, triftong, hiat.....	378
5. Silaba și despărțirea în silabe.....	382
6. Accentul.....	383
7. Semnele ortografice	385
8. Semnele de punctuație	386
9. Scrierea cu literă mare sau mică	388

V. ELEMENTE DE VOCABULAR: SINONIME, ANTONIME, CUVINTE POLISEMANTICE, OMONIME, PARONIME

1. Sinonimele.....	393
2. Antonimele	394
3. Cuvintele polisemantice.....	395
4. Omonimele.....	396
5. Paronimele	397

VI. ELEMENTE DE STILISTICĂ 401

1. Variația lingvistică. Limba standard și normele ei.....	401
2. Limbă vorbită. Limbă scrisă.....	405
3. Limbajul popular. Variația regională	409
4. Limbaje științifice. Termeni științifici	412
5. Variații de registru.....	413

Rezolvarea exercițiilor

I. Părțile de vorbire	417
Verbul	417
Substantivul și articolul.....	423
Pronumele și adjectivul pronominal.....	428
Adjectivul.....	435
Numeralul cardinal și numeralul ordinal.....	438
Adverbul	439
Prepoziția.....	442
Conjunția	443
Interjecția.....	444
II. Organizarea propoziției și a frazei.....	445
III. Funcțiile sintactice.....	448
Predicatul.....	448
Subiectul.....	451
Complementele	454
Complementul direct	454
Complementul indirect	455
Complementul prepozițional	457
Circumstanțialele	458
Circumstanțialul de loc	458
Circumstanțialul de timp	459
Circumstanțialul de mod.....	460
Circumstanțialul de cauză	461
Circumstanțialul de scop.....	462

Circumstanțialul condițional	462
Circumstanțialul concesiv	463
Atributul	463
Apoziția	465
Construcții active / Construcții pasive cu verbul <i>a fi</i>	465
Construcții cu pronume reflexive	466
IV. Elemente de fonetică și de ortografie	471
V. Elemente de vocabular: sinonime, antonime, cuvinte polisemantice, omonime, paronime	474
VI. Elemente de stilistică	476
BIBLIOGRAFIE	479

Verbul

Tematica programei

Gramatică:

- Verbul (flexiunea verbului în raport cu numărul, persoana, modul și timpul) (V)
- Moduri verbale: indicativul și imperativul (V)
- Timpurile modului indicativ. Timpuri simple și compuse. Structura timpurilor compuse: verbe auxiliare (*a fi, a avea, a vrea*) și forme verbale nepersonale (infinitivul, participiul) (V)
- Moduri verbale și timpurile lor: conjunctivul și condiționalul-optativ (VI)
- Utilizări sintactice ale formelor verbale nepersonale: infinitivul, gerunziul, participiul, supinul (VII)
- Verbul copulativ *a fi* (VI). Alte verbe copulative (*a deveni, a ajunge, a ieși, a se face, a părea, a rămâne, a însemna*) (VII)
- Construcții active / construcții pasive cu verbul *a fi* (VIII)
- Construcții impersonale (VIII)
- Construcții cu pronume reflexive (VIII)
- Posibilități combinatorii ale verbului (VI – VII)

Ortoepie și ortografie (V – VIII)

Vocabular:

- Mijloace interne de îmbogățire a vocabularului (derivarea, compunerea) (VII)
- Mijloace interne de îmbogățire a vocabularului (conversiunea) (VIII)
- Mijloace externe de îmbogățire a vocabularului: împrumuturi lexicale (VIII)

Variație stilistică (V – VIII)

Clasa a V-a

1. Cum recunoaștem un verb?

În textul de mai jos, cuvintele subliniate (scrise îngroșat) sunt verbe:

„**Era** totul bine, cu excepția vremii. Vacanța **începuse** de două zile. **Ploua** și nu prea **aveam** ce **face** – pe atunci Brașovul **era** un fel de Londră a României, **n-aveai** voie să **vii** fără impermeabil cu glugă în orașul de la poalele Tâmppei, nici măcar vara –, iar mama-mare, în grija căreia **fuseserăm** **dați**, și-**a luat** umbrela ei neagră din cuier, **ne-a spus** s-o **așteptăm**, că **vine** imediat și **vom face** împreună cel mai important lucru pe care l-**am făcut** vreodată.” (Ioana Pârvulescu, *Inocenții*)

Verbele sunt cuvinte care desemnează acțiuni sau stări și care au capacitatea de a produce un enunț (prin care vorbitorul leagă acțiunile sau stările de realitate, indicând timpul desfășurării lor).

Cuvintele subliniate au trăsături comune în ceea ce privește forma (caracteristici morfologice), posibilitățile de combinare cu alte cuvinte (caracteristici sintactice) și sensul (caracteristici semantice).

- (a) Au un număr mare de forme (flexionare), prin care indică mai multe categorii gramaticale (modul, timpul, persoana, numărul); de exemplu, în textul de mai sus, verbul *a face* apare la timpuri diferite: *vom face/am făcut* și într-o formă care denumește acțiunea (*face*); verbul *a veni* la moduri și persoane diferite: *să vii/vine* etc.
- (b) De ele depind cele mai multe elemente ale enunțului (dovadă, întrebările prin care acestea pot fi identificate, de exemplu: *cine a luat?* – *mama-mare*; *ce a luat?* – *umbrela ei neagră*; *de unde a luat?* – *din cuier*). O relație specială (acordul în număr și persoană) se stabilește cu cuvintele care îndeplinesc funcția de subiect.
- (c) Denumesc situații, stări, evenimente, procese, acțiuni care au loc într-un anumit moment sau interval temporal (*era, începuse, vine* etc.); acestea sunt raportate în general la ființele sau la obiectele care se află în respectivele stări, care suferă sau îndeplinesc acțiunile (*totul, vacanța, mama-mare*).

Prin intermediul verbelor la *forme personale* se construiesc enunțuri, de exemplu: *Plecăm la mare*. Verbul are și *forme nepersonale* (numite și *nonfinite*), care în general nu pot alcătui singure enunțuri, ci se subordonează altor cuvinte: *Și-a exprimat dorința de a pleca la mare*.

Cum căutăm un verb în dicționar? În dicționare verbele apar cu o formă (infinitivul) care denumește acțiunea în sine, fără a o raporta la timpul acțiunii și la persoana care o îndeplinește. De obicei această formă este însoțită de marca *a* (*a fi, a face, a începe, a veni*), dar aceasta este omisă în cuvântul-titlu înregistrat în ordine alfabetică: *fi, face, începe, veni* etc. Unele verbe se asociază stabil cu un clitic pronominal reflexiv (*se sau își*), care nu poate lipsi din conjugarea verbului: **El vaită vs El se vaită; *A întâmplat ceva vs S-a întâmplat ceva* – sau este specific unui sens anumit al verbului (*a se duce vs a duce*). Ne referim la aceste verbe sau sensuri ale verbelor incluzând în forma lor cliticul: *a se văita, a se întâmpla, a se duce*; în dicționare ele apar cu indicația „reflexiv”.

Și unele substantive pot denumi acțiuni (sunt *nume de acțiune*), dar posibilitățile combinatorii și incapacitatea de a forma enunțuri le deosebesc de verbele la forme personale. De exemplu, enunțurile *Dan pleacă la munte* și *Păsările zboară* conțin verbe, în timp ce *plecarea lui Dan* și *zborul păsărilor* sunt grupuri de cuvinte care conțin substantive. Formele de infinitiv se aseamănă parțial cu numele de acțiune (multe dintre acestea chiar provin din verbe), dar nu se pot articula: *a pleca vs plecarea*.

Verbele pot apărea în forme compuse (sau *perifrastice*) la anumite moduri și timpuri (*a luat, vom face*) și în construcțiile pasive (*fuseserăm dați*). Există și îmbinări stabile (*locuțiuni*) cu valoarea unui verb unic: *a avea voie, a băga de seamă*.

În analiza verbelor, mai ales din punctul de vedere al funcției lor, se include și adverbul de negație *nu*, când acesta însoțește formele verbale: *nu merge, n-a mers, a nu merge*.

Exerciții:

1. Citiți textul de mai jos, din care au fost omise verbele. Puteți reconstitui întâmplarea povestită?

(1)..... cum (2)..... Țaganu o escapadă de-a lui în curtea morii: „(3)..... gardul pe la căsuța cu cap de mort. (4)..... lângă moară. M-(5)..... un morar. (6)..... și alți morari. (7)..... (8)..... în mine cu pietre. (9)..... Când (10)..... pietrele, (11)..... pistoalele. Nu m-(12)..... (13)..... cu mitralierele. (14)..... în sus, (15)..... în jos. (16)..... la picioare, (17)..... în sus. (18)..... tunuri. Dar eu (19)..... mai departe. (20)..... cu tancurile după mine, dar eu (21)..... (22)..... avioane și (23)..... bombe, dar eu (24)..... la gard și l-(25)..... pe aici, pe la poartă.” (26)..... așa de serios încât aproape că (27)..... să-l (28)..... (Mircea Cărtărescu, *Mendebilul*)

2. Completați spațiile goale cu verbele omise (în ordinea de mai jos) și verificați cât din poveste ați putut înțelege rezolvând exercițiul anterior.

(1) Îmi amintesc – (2) a povestit – (3) Am sărit – (4) Am ajuns – (5) a văzut – (6) Au venit – (7) Am luat-o la fugă – (8) Au aruncat – (9) M-am ferit – (10) au terminat – (11) au scos – (12) au nimerit – (13) Au tras – (14) Trăgeau – (15) mă lăsam – (16) Trăgeau – (17) săream – (18) Au adus – (19) fugeam – (20) S-au luat – (21) fugeam – (22) Au trimis – (23) au aruncat – (24) am ajuns – (25) am sărit – (26) Povestea – (27) ajunseserăm – (28) credem.

3. Alegeți trei exemple din lista de la exercițiul 2 și verificați dacă îndeplinesc caracteristicile morfologice, sintactice și semantice ale verbului.

4. Grupați formele amestecate de mai jos în funcție de verbul căruia îi aparțin:

fusesem	am luat	fost	vor vedea	erai	văzu
iei	este	văd	luând	suntem	
	ar fi	să ia	să vadă		

5. Alcătuiți un enunț grupat în jurul verbului *a întreba*, completându-l cât mai mult (cu ajutorul întrebărilor: cine?, pe cine?, ce?, unde?, cum?, când? etc.)

Exemplu: *a scrie* → Dan îi *scrie* acum mamei un bilet.

6. Identificați verbele din fragmentul următor:

„Curând după plecarea lui Dragoș ne-am mutat din atelierul Măriei. Cum ea nu mai dăduse de câțva timp pe la noi, i-am lăsat pe masă un bilet cuprinzând convenitele mulțumiri pentru găzduire și noua noastră adresă. Cheia am pus-o la locul știut, într-un gol al zidului, deasupra ușii.” (Gellu Naum, *Zenobia*)

2. Flexiunea verbului (conjugarea)

În flexiunea verbului există o diferență importantă: între formele personale sau predicative (care variază în funcție de persoană și pot crea un enunț) și formele verbale nepersonale (care nu variază în funcție de persoană, nu pot crea enunțuri – cu unele excepții – și care se aseamănă cu alte părți de vorbire: substantivul, adjectivul, adverbul).

Verbele variază în funcție de **persoană** (de exemplu, persoana 1 vs persoana a 2-a: *eu merg – tu mergi*) și **număr** (singular vs plural: *el merge – ei merg*), de **mod** (de exemplu, modul descrierii realității vs modul impunerii unei acțiuni: *(tu) aștepti – așteaptă!*) și de **timp** (prezent, trecut și viitor: *aștept – am așteptat – voi aștepta*). Variația în funcție de aceste categorii se numește *conjugare* (flexiune specifică verbului).

Formele verbului sunt *simple* (alcătuite dintr-un singur cuvânt, cu terminații diferite) și *compuse* (alcătuite cu ajutorul altor verbe, numite *auxiliare*): *plec – am plecat*.

Formele simple sunt alcătuite din corpul principal al cuvântului (radical) și dintr-o terminație specifică:

*a pleca: plec
plecam
plecasem*

Formele compuse sunt alcătuite dintr-un *verb auxiliar* care variază după persoană și număr și dintr-o formă verbală nepersonală, invariabilă:

*a pleca: am plecat, ai plecat, a plecat etc.
aș pleca, ai pleca, ar pleca etc.
voi pleca, vei pleca, va pleca etc.*

În componența formelor verbale pot să intre și alte elemente: conjuncția *să*, care devine și o marcă de mod (*să vii!*) sau combinația dintre un formant invariabil *o* și *să* (*o să vin, o să vii, o să vină* etc.).

Analiza morfologică (vezi, de exemplu, GBLR, p. 245–264) distinge, în interiorul terminației, două elemente: sufixul (care indică modul și timpul și depinde adesea de clasa specifică de conjugare a verbului) și desinența, secvența fonetică finală care indică persoana și numărul. În exemplele de mai sus, forma *plec* este alcătuită din radical + sufixul Ø (pentru modul indicativ, timpul prezent) + desinența Ø (de persoana 1 singular). Forma *plecam* este alcătuită din radical + sufixul *-a-* (de indicativ imperfect) + desinența *-m* (de persoana 1 singular sau plural). Forma *plecasem* este alcătuită din radical, sufixul compus din *-a-* și *-se-* (de indicativ mai-mult-ca-perfect) și desinența *-m* (de persoana 1 singular). Sufixele și desinențele prezintă *omonimii*, având aceeași formă pentru mai multe moduri și timpuri, respectiv persoane și numere: de exemplu, sufixul Ø și desinența

↳ caracterizează, pentru anumite clase de verbe, atât persoana 1 singular, cât și persoana a 3-a plural: *eu tac, spun, fug* = *ei tac, spun, fug*.

🌐 Conjugarea verbului prezintă forme simple și compuse în multe limbi; de exemplu (pentru verbul *a pleca* și corespondente sale) există forme ca: rom. *plecă* vs *a plecat*, engl. *(he) went* vs *(he) has gone*; germ. *(er) ging* vs *(er) ist gegangen*; fr. *(il) partit* vs *(il) est parti*; it. *parti* vs *è partito* etc.

Verbele aparțin unor clase de conjugare, care se caracterizează prin anumite terminații specifice. Româna a moștenit din latină patru clase de conjugare, dar în timp s-au diferențiat chiar mai multe subclase. Există și *verbe neregulate*, care nu respectă întru totul tiparele de conjugare ale claselor de verbe, având și forme atipice (*a lua – iau; a fi – sunt* etc.).

Cele patru mari clase de conjugare au terminații diferite la infinitiv: *-a* (*a juca*), *-ea* (*a vedea*), *-e* (*a merge*), *-i* sau *-î* (*a fugi, a pâri*).

⚠️ Diferențele dintre clase apar nu numai la infinitiv, ci și în alte forme din conjugarea verbelor. De exemplu, la persoana 1 plural, formele *jucăm – vedem – mergem – fugim – pârim* diferă prin:

- terminație (mai exact, sufix, desinența rămânând neschimbată): *-ă-m, -e-m, -i-m, -â-m*;
- accent: *vedem* vs *mergem* (nu *mergem*).

Terminația (sufixul) de infinitiv are o valoare gramaticală (indică o formă din conjugarea verbului), dar și o valoare lexicală (formează verbe noi prin derivare de la alte cuvinte sau adaptează în română verbe împrumutate din alte limbi): *a acri* (din adj. *acru*), *a clica* (din engl. *click*).

📖 Clasele de verbe sunt descrise în gramaticile tradiționale în strânsă dependență de originea latină a modelului de flexiune, ca fiind conjugarea I (*-a*), a II-a (*-ea*), a III-a (*-e*) și a IV-a (*-i/-î*). Alte gramatici stabilesc clase mult mai numeroase, care țin cont de toate diferențele din flexiunea actuală a verbului; acestea sunt importante atât pentru învățarea limbii române ca limbă străină, cât și pentru programele informatice de recunoaștere și de producere a textelor în română. Nu toate formele conjugării se pot prevedea pornind de la infinitiv. De exemplu, verbele *a dormi, a oferi, a citi* intră în aceeași mare clasă a verbelor în *-i*, dar au terminații diferite la persoana a 3-a singular, indicativ prezent: *doarme, oferă, citește*, nu: **doarmă, *dormește, *ofere, *oferește, *cite, *cită*.

Cea mai numeroasă este clasa verbelor care au la infinitiv sufixul *-a*: *a cânta, a suna, a asculta, a lucra*.

Această clasă cuprinde două subclase: a verbelor care primesc în conjugare, la anumite moduri și timpuri, un element suplimentar *-ex* (cu varianta *-eaz-*) și a verbelor care nu îl primesc.

Verbe în *-a* cu *-ex*: *a desena – desenez, să desenez, desenează!*

Verbe în *-a* fără *-ex*: *a asculta – ascult, să ascult, ascultă!*

☒ Unele verbe oscilează între o subclasă și cealaltă, putând fi conjugate cu sau fără elementul *-ex*:

LEBDIS

We know
like you

copie/copiază, manifestă/manifestează, înseamnă/insemnează etc. Din punctul de vedere al normei, sunt mai multe situații diferite, care trebuie să fie verificate cu ajutorul DOOM³:

- doar una dintre forme este acceptată, fie cea cu *-ez* (ex.: *copiază, lucrează*), fie cea fără *-ez* (*evaporă, ignoră, asigură*), cealaltă formă fiind considerată coloevială (*copie*), regională (*lucra*), învechită (*evaporează, ignorează*) sau chiar ieșită complet din uz (*asigurează*);
- ambele forme sunt acceptate, dar cu diferențe de înțeles; nu pot fi deci folosite în aceleași contexte (*manifestă/manifestează, înseamnă/insemnează*);
- ambele forme sunt acceptate în limba standard, dar una dintre ele este recomandată (apare prima în DOOM³: *invie/inviază, șchioapătă/șchiopătează*).

Verbele care au la infinitiv terminația *-ea* sunt mai puține, dar unele dintre ele au o frecvență foarte mare în uz; *a putea, a vedea, a tăcea*.

Verbele care au la infinitiv terminația *-e* sunt mai multe decât verbele în *-ea*, dar mai puține decât cele în *-a* și în *-i*. Unele verbe din această clasă sunt folosite foarte frecvent, făcând parte din nucleul de bază al vocabularului limbii române: *a face, a merge, a pune, a spune* etc.

⊗ Vorbitorii fac uneori confuzie între verbele în *-ea* și cele în *-e*, trecându-le dintr-o clasă în alta. Această trecere (constituind o abatere de la normă) se constată la infinitiv sau în alte forme din conjugarea verbelor respective. În general, verbele în *-ea* sunt transformate în verbe în *-e*, rezultând formele greșite *a apare, a place, a dispere, a scade, a prevede, a încape* în locul formelor corecte *a apărea, a plăcea, a dispărea, a scădea, a prevedea, a încăpea*. Mai rar, și verbele în *-e*, ca *a face, a bate* sunt transformate abuziv în verbe în *-ea*: *a făcea, a bătea* (exemple: *pentru a făcea posibilă această acțiune...; fără a bătea în retragere*).

Verbele care au la infinitiv terminația *-i* au două subclase principale: cele care primesc în conjugare un element suplimentar *-esc* (cu variantele *-eșt, -easc-*) și cele care nu îl primesc:

(a) verbe cu infinitivul în *-i*, cu *-esc*: *a citi, a vorbi, a porni, a alcătui* etc.

(b) verbe cu infinitivul în *-i*, fără *-esc*: *a fugi, a dormi* etc.

Verbele care au la infinitiv terminația *-i* au două subclase principale: cele care primesc în conjugare un element suplimentar *-ăsc* (cu variantele *-ășt, -ăsc-*) și cele care nu îl primesc:

(a) verbe cu infinitivul în *-i*, cu *-ăsc*: *a uri, a pâri* etc.

(b) verbe cu infinitivul în *-i*, fără *-ăsc*: *a cobori, a doborî* etc.

⊗ Ca și în cazul verbelor cu infinitivul în *-a*, unele verbe cu infinitivul în *-i* sau *-i* oscilează între o subclasă și cealaltă, putând fi conjugate cu sau fără elementele *-esc* și *-ăsc*: *chinuie/chinuiește* etc. Și în acest caz, trebuie să se verifice în DOOM³ situațiile următoare:

- doar una dintre forme este acceptată, fie cea cu *-esc* (*bănuiește*), fie cea fără *-esc* (*bizuiie*), cealaltă formă fiind considerată coloevială (*bănuie*), învechită (*bizuieste*) etc.;
- ambele forme sunt acceptate (*chinuie/chinuiește*), dar una dintre ele (cea care apare prima în DOOM³) este preferată (*chinuie*).

LEXPRESS

We know
1000s

Verbul *a trebui* are o situație specială, pentru că una dintre formele sale (indicativul prezent) urmează modelul verbelor în *-i* fără *-esc*, iar altă formă (conjunctivul prezent) modelul cu *-esc*:

Trebuie să plece (nu: *trebuiește*);

E ciudat să trebuiască să plece (nu: *să trebuie*).

Există o variație între cele două tipare productive – în *-a* și în *-i* –, cu verbe care apar cu ambele sufixe: *a curăța/a curăți*, *a datora/a datori* etc. De obicei, între cele două variante există o concurență, care conduce la ieșirea din uz a uneia dintre forme: norma actuală (DOOM³) consideră învechită forma *a datori* și elimină total forma *a curăți*.

Există verbe care nu au conjugarea completă (sunt defective de anumite moduri, timpuri sau persoane), din diverse motive: fie pentru că sensul lor nu este compatibil cu persoanele 1 și a 2-a (sunt verbe impersonale și unipersonale: *a ploua*, *a păsa*), fie pentru că sunt foarte vechi și s-au păstrat doar în anumite construcții (*mai va „mai durează”*), fie pentru că sunt mai noi (împrumuturi lexicale) și nu s-au încadrat complet în tiparele de conjugare (*a transcende*).

Exerciții:

7. Alegeți (încercuiți) forma potrivită (recomandată) a verbelor (cu sau fără *-ez* sau *-esc/-ăsc*) pentru enunțurile următoare:

- (a) El *cheltuie/cheltuiește* mulți bani.
- (b) În final, sportivul *triumfă/triumfează*.
- (c) Speranțele lui se *năruie/năruiesc*.
- (d) Tradiția *dăinuie/dăinuiește*.

8. Alegeți forma potrivită a verbului pentru fiecare context:

înseamnă/însemnează

- (a) Cine ceva pe carte trebuie să șteargă cu grijă însemnările.
- (b) Gestul lui mult pentru mine.

manifestă/manifestează

- (c) Sindicatul în fiecare vineri.
- (d) Acuzatul nu nicio emoție.

acordă/acordează

- (e) Publicul îi multă atenție.
- (f) Interpretul își instrumentul.

ordonă/ordonează

- (g) Secretarul alfabetic dosarele.
- (h) Generalul să se facă liniște.

reflectă/reflectează

- (i) Dan la greșelile comise.
- (j) Acoperișul lumina soarelui.

toarnă/turnează

- (k) Gazda vin în pahare.
- (l) Regizorul un film.

9. Grupați verbele din fragmentul de mai jos (trecându-le la forma de infinitiv) în funcție de subclasa căreia îi aparțin:

„Cum n-a mai întins masă mare, prietenii s-au făcut nevăzuți; ba nici nu-i mai întâlnea oriunde i-ar fi căutat, fiindcă fugeau de el îndată ce-l zăreau, și dacă din întâmplare da piept în piept cu vreunul și vrea să-l oprească să-i spună ceva, acela își cerea iertăciune, că-i e degrabă și n-are vreme de vorbă, și pleca repede p-aci încolo.” (I.L. Caragiale, *Abu-Hasan*)

-a, cu -ez	
-a, fără -ez	
-ea	
-e	
-i, cu -esc	
-i, fără -esc	

10. În care dintre exemplele de mai jos verbul din text nu poate fi înlocuit cu cel din paranteză (la același mod, timp și persoană), pentru că acesta nu are o conjugare completă (este defectiv de timpul sau persoana respectivă)?

- Leul *a dormit* timp de o oră. (*a rage*)
- Leul *dormea* de o oră. (*a rage*)
- Ajunge* la funcția dorită. (*a accede*)
- Ajunsesse* la o poziție importantă. (*a accede*)

Clasele a V-a - a VII-a

3. Ce sunt formele verbale nepersonale?

Comparați enunțurile notate cu aceeași literă (a-a') din cele două coloane:

a. <u>Plec</u> la bunici.	a'. <u>Gândul de a pleca mă bucură</u> .
b. <u>Găsești</u> o soluție.	b'. <u>Soluția găsită îmi place</u> .
c. <u>Ea cântă</u> cel mai bine.	c'. <u>Se plimbă cântând</u> .
d. <u>Își scriu</u> tema.	d'. <u>Au de scris</u> multe teme.

Verbul are anumite forme care se depărtează de caracteristicile sale tipice, apropiindu-se prin caracteristici flexionare, prin sens și prin posibilitățile de combinare de alte părți de vorbire: de substantiv, adjectiv sau adverb. Aceste forme se numesc *forme verbale nepersonale*, pentru că nu indică persoana și numărul. Verbele la forme nepersonale nu se folosesc independent (ca predicate), adică nu pot alcătui

enunțuri în care se descrie o realitate, ci apar doar în dependență de alte elemente din enunț.

Româna are patru forme verbale nepersonale: infinitivul (a': *a pleca*), participiul (b': *găsit, -ă*), gerunziul (c': *cântând*) și supinul (d': *de scris*).

Formele verbale nepersonale intră și în alcătuirea unor forme verbale (timpuri) compuse – *va pleca, am găsit, va fi cântând* – sau a altor construcții complexe: *termină de cântat*.

În gramaticile mai vechi, formele verbale nepersonale erau numite (în tradiția gramaticilor latine) *moduri* nepersonale. Gramaticile mai noi (GBLR) au evitat denumirea *mod*, pe care au păstrat-o doar pentru seriile de forme care exprimă *modalitatea*, raportarea vorbitorului la conținutul enunțului (prezentat ca real, ireal, dorit etc.). În GBLR, p. 286–298, formele verbale nepersonale sunt numite *forme verbale nonfinite* (după engl. *finite* – despre forme verbale – „care indică persoana, numărul și timpul”).

• Infinitivul

Infinitivul este o formă verbală nepersonală care are trăsături de verb, dar se apropie și de substantiv. Infinitivul este alcătuit din radical și terminație (sufix) – *plec-* + *-a, fug-* + *-i*; în componența sa intră în general și o marcă specifică, *a*, provenită dintr-o prepoziție: *a pleca, a fugi*.

Infinitivul se folosește fără *a* atunci când este element component al unor forme verbale (timpuri) compuse (*va pleca*), precum și în subordonare față de verbul *a putea* (*poate pleca*). În dicționare verbele sunt înregistrate la forma de infinitiv fără *a*.

Și alte limbi au o marcă specifică a infinitivului, provenită din prepoziție: infinitivului românesc *a avea* îi corespunde în engleză *to have*, în germană *zu haben*. În alte limbi, infinitivul nu are o asemenea marcă: în franceză *avoir*, în italiană *avere*, în spaniolă *haber* etc.

În gramaticile istorice, infinitivul actual – (*a*) *mânca*, (*a*) *veni* – este numit de obicei *infinitiv scurt*, pentru că provine din forme ca *mâncare, venire* („infinitiv lung”) care și-au pierdut în timp finala *-re*. În româna actuală așa-numitele *infinitive lungi* au devenit în totalitate substantive (sau au ieșit din uz: *mergere, fugire*).

Verbul la infinitiv este asemănător cu substantivul pentru că:

(a) denumește o acțiune (*a veni* = *venirea*);

(b) poate îndeplini funcțiile sintactice ale substantivului: subiect, complement, circumstanțial, atribut:

A pleca _s e necesar. / *Plecarea* _s e necesară.

Verbul la infinitiv este totuși diferit de substantiv, păstrând trăsături de verb, în măsura în care:

- nu primește articol și nici subordonați ai substantivului (de exemplu, adjective);
- poate avea subiect și primește complemente și circumstanțiale ale verbului:

LRPIS | We know books
Înainte de a veni Dan_s, eram toți mai liniștiți.
A dormi pe o bancă_{CirLoc} e incomod.

– marchează o diferență de timp și aspect, prin diferența dintre două construcții:

- (a) infinitiv prezent (*a veni, a fi*); (b) infinitiv perfect (acțiune încheiată, în trecut) (*a fi venit, a fi fost*):

Înainte de a fi venit Dan, eram toți mai liniștiți.

A răspuns fără a fi fost nevoie.

! Infinitivul perfect se folosește destul de rar, mai mult în scris, în registrul formal. În celelalte registre se folosește forma obișnuită a infinitivului, înțelegându-se din context că acțiunea este trecută. Infinitivul perfect este alcătuit din verbul *a fi* la infinitiv + participiul verbului lexical: *a fi mers*.

Verbele care admit pasivizarea au construcții pasive și la infinitiv, cu o structură asemănătoare cu a infinitivului perfect (*a fi* la infinitiv + participiu): *a fi găsit*. Construcțiile se deosebesc prin context, prin acordul participiului (în construcția pasivă) și cu ajutorul unor teste (de exemplu, posibilitatea de a transforma pasivul în activ sau de a-i adăuga un complement prepozițional special – complementul de agent):

Lucrase mult, fără a fi găsit o soluție = infinitiv perfect.

S-a depus mult efort pentru a fi găsită o soluție de către specialiști (= „pentru ca specialiștii să găsească o soluție”) = infinitiv prezent, construcție pasivă.

Infinitivul are utilizări *morfologice* (ca parte componentă a altor forme verbale) și utilizări *sintactice* (îndeplinind funcții sintactice și subordonându-și alte componente ale enunțului). Morfologic, infinitivul intră în componența viitorului (*va merge, o merge*) și a condiționalului (*ar merge*).

! Utilizările morfologice provin din cele sintactice: în construcția *vor merge*, infinitivul *merge* era inițial un complement direct (= „vor a merge, vor să meargă”), dar astăzi și-a pierdut independența și sensul propriu, devenind parte componentă a formei compuse de viitor.

Utilizări sintactice ale infinitivului

A. Verbul la infinitiv poate îndeplini funcțiile sintactice de:

- subiect *[A începe] e ușor.*
- nume predicativ *A participa înseamnă [a câștiga].*
- complement direct *Încearcă [a înșela vigilența paznicilor].*
Poate [greși].
- complement prepozițional *Se gândește [la a câștiga].*
- circumstanțial de timp *A repetat lecția [până a intra în sală].*
- circumstanțial de mod *Vorbește [fără a ezita].*
- circumstanțial de scop *Joacă [pentru a câștiga].*
- atribut *Dorința [de a câștiga] îl animă.*